

بسم الله الرحمن الرحيم

www.Ketab.ir

موضوع:

عقاید: ۱۲۷ (کلام و عقاید: ۲۱۷)

گروه مخاط

- تخصصی (طلاب دانشجوین)

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ): ۳۱

مسلسل انتشار (چاپ اول و بار دوم): ۸۹۱

کتاب‌های علامه طباطبائی / ۳۹

طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰.

مجموعه آثار علامه سید محمدحسین طباطبائی؛ به کوشش سیدهادی خسروشاهی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب - مرکز چاپ و نشر دفتر

تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۹۷.

ج. - مؤسسه بوستان کتاب؛ ۲۰۳۱. کتاب‌های علامه طباطبائی؛ (۳۹) (کلام و عقاید؛ ۲۱۷. عقاید؛ ۲۷)

ISBN 978-964-09-1622-3 (دوره) / ISBN 978-964-09-1626-1 (ج. ۴)

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتاب‌نامه.

نمایه.

مندرجات: ج. ۴. کتاب‌های انسان از آغاز تا انجام و روابط اجتماعی در اسلام.

۱. اسلام - مجموعه‌ها. ۲. انسان (اسلام). ۳. معاد. ۴. زندگی پس از مرگ. ۵. اسلام و اجتماع. ۶. روابط اجتماعی -

جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۷. تفاسیر شیعه - قرن ۱۴. ۸. قرآن - مشابیهات و محکمات. ۹. جبر و اختیار. الف. خسروشاهی، سیدهادی،

۱۳۱۷ - ، گردآورنده. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان.

۲۹۷/۱۷۹

BP ۹۸ / ط ۲۵ م ۳

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۶۸۶۱۰۳

۱۳۹۷

مجموعه آثار

علامه سید محمد حسین طباطبائی

جلد چهارم

کتابهای: انسان از آغاز تا اسلام و روابط اجتماعی در اسلام

به کوشش: سید مهدی خسروشاهی

بوستان کتاب
۱۳۹۷

مجموعه آثار علامه سید محمد حسین طباطبائی / ج ۴

کتاب‌های: انسان و نماز تا انقراض و روابط اجتماعی در اسلام

• به کوشش: سیدهادی خسروشاهی

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

(مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی، حوزه علمیه)

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

• نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۷ • شمارگان: ۵۰۰ • ۵۲۰۰۰ • بهای دوره: ۴۴۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفاییه)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۳۷۷۴۲۱۵۵-۷، نمابر: ۳۷۷۱۲۱۵۴، تلفن پخش: ۳۷۷۴۳۴۲۶

♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)

♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۸۷۸

♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶

♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰

♦ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۱۳۱۷۹

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، یا ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست بدین آدرس

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته اند:

• اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب و سرویراستار: ابوالفضل طریقه دار • اصلاحات حرفه نگاری و صفحه آرایی: حسین محمدی و احمد مؤتمنی • کنترل نمونه خوانی: محمدجواد مصطفوی • کنترل فنی صفحه آرایی: سیدرضا موسوی منش • کارشناس طراحی و گرافیک: مسعود نجابتی • طراح جلد: محمود هدایی • اداره آماده سازی: حمید رضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید و بازخوانی نهایی متن: عبدالهادی اشرفی.

رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست اجمالی

انسان از آغاز تا انجام

۹	مقدمه
۱۵	رساله انسان از آغاز دنیا «این رساله از کتاب انسان»
۴۵	رساله انسان در دنیا «دومین رساله از کتاب انسان»
۶۳	رساله انسان بعد از دنیا «سومین رساله از کتاب انسان»

روابط اجتماعی در اسلام

به ضمیمه چند رساله دیگر

۳۴۱	درباره این کتاب
۳۷۷	۱. روابط اجتماعی در اسلام
۴۷۷	۲. جبر و تفویض از نظر قرآن، روایات و فلسفه
۵۰۹	۳. معجزه
۵۱۱	۴. تقلید و پیروی از خرافات
۵۱۱	۵. محکم، متشابه و تأویل در قرآن
۵۸۱	نمایه
۶۲۳	فهرست تفصیلی

انسان از آغاز تا انجام

ترجمه و تعلیقات: صادق لاریجانی

به کوشش سیدهادی خسروشاهی

بسم الله الرحمن الرحيم
و الصلاة والسلام على محمد وآله الطاهرين.

۱. اثر حاضر ترجمه‌ای است از کتاب الانسان به قلم فیلسوف و مفسر بزرگ قرآن علامه فقید سید محمد حسین طباطبائی رحمته الله.

کتاب الانسان خود مشتمل بر سه رساله که یک ت راست:

۱. الانسان قبل الدنيا،

۲. الانسان في الدنيا،

۳. الانسان بعد الدنيا.

این رساله سوم که از حیات پس از مرگ بحث می‌کند، از همه مفصل تر است. این سه رساله من حیث المجموع مکتوبی است بسیار نفیس و در حقیقت، ردای است مالا مال از گوهرهای معارف قرآنی. اندیشه بلند حضرت علامه رحمته الله، در این حرکت فکری لطایف قرآنی بسیاری از خود به جای گذاشته که هر یک به نوبه خود حکای ناب دیگری را می‌طلبد. «تفسیر قرآن با قرآن» هم اصلی ایشان در این رساله‌هاست. این شیوه تفسیری گاه معانی بدیع و جالبی برای آیات قرآنی می‌یابد، معانی‌ای که در عین بلندی، از حدود ظواهر آن تجاوز نمی‌کند و در واقع مشکل اصلی در تفسیر نیز همین است که معانی تفسیری، من عندی نبوده و از بطن قرآن جوشیده باشد و همین

اعضال و اشکال است که تفسیر بزرگ المیزان و نیز این رسائل مختصر را ارزش مند می‌سازد. بسیاری از مفسران، مباحث دقیق عقلی یا معارف تجربی را به قرآن نسبت می‌دهند در حالی که از ظواهر آن بسیار به دور است و بنابراین، هیچ حجتی در انتساب آن به قرآن ندارند. البته این بدان معنا نیست که مباحث دقیق عقلی و فلسفی یا تجربی به دستار فهم قرآن نمی‌آید، بلکه باید گفت، در بسیاری از موارد در فهم ظواهر قرآنی دخیل است. عنوان مثال، گاه تأملات عقلانی با اثبات امکان مطلبی از قول به مجاز در آن کاملاً مانع می‌شوند؛ در این آیه شریفه «هُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ» مباحث دقیق عقلی معنایی بس ریبا برای آن برسیم می‌کنند که در واقع موجب بقای آن به همان ظهور خویش و اثبات معیت به حق می‌شود. موهومات است و نظایر این موارد هم کم نیست. دخالت معرفت‌های عقلی و تجربی در فهم قرآن - و روایات - خود مسئله زنده و پرجوانبی است که تنقیح آن محتاج به عنوان مستقلی است و غرض در این جا فقط اشاره به این نکته بود که یکی از مشخصات اصلی رسائل فعلی، تفسیر قرآن با قرآن است و در عین حال این مطلب منافاتی با به کار گرفتن معرفت‌های عقلی ندارد، که این حقیقت با پیش روی در متن کتاب کاملاً روشن خواهد شد.

۲. سبک مرحوم علامه در این رسائل، سبک خاصی است که بنای اصلی هر سه رساله بر اختصار و ایجاز تام است. لذا گاه دیده می‌شود که تریب بسیاری از مطالب و نحوه استفاده‌های قرآنی به عهده خواننده گذاشته می‌شود. این سبک به وضوح دقت و صبر بیشتری را می‌طلبد و نمی‌توان آن را با بسیاری کتاب‌های دیگر در این زمینه قیاس کرد.

مترجم گرچه به قصور خود در کار ترجمه مذعن است و لکن انصاف باید داد که دشواری این ترجمه نه به این جهت راجع است، که عمدتاً ناشی از سبک خاص مصنف آن است. حق آن است که در بعضی موارد ایجاز به حدی است که باید آن را مغل دانست. مترجم که در حد بضاعت خود به جست و جوی فهم مطالب کتاب

و تحلیل مضامین آن برآمده بود، اگر می خواست آنچه را که دخیل در فهم عبارات کتاب می داند به متن بیفزاید، متن حاضر از صورت ترجمه خارج می شد و استناد آن به مصنف کتاب دشوار. لذا مترجم تصمیم بر آن گرفت که در حدّ وسیع توضیحاتی را صورت تعلیقه به متن بیفزاید، تا شاید بعضی را ممدّی باشد و در بعضی موارد هم که انتقاداتی به ذهن قاصر وی رسیده بود، در تعلیقات متذکر شد و حاصل همان است که محضر خوانندگان ارج مند تقدیم می شود.

۳. در سابی که چون رسائل حاضر که مشتمل بر آیات و روایات بسیار است، بدیهی است که باید ترجمه آیات و روایت آورده شود. و از طرفی گمان می رفت که آوردن متن و ترجمه هم تا آنی مملّ باشد، لذا در مورد روایات، به صرف آوردن ترجمه بسنده شد و متن اصلی روایات را همراه به تعلیقات محوّل ساختیم (و از آوردن متن چند روایت مفصل هم خودداری کردیم). مورد آیات، کار را عکس نموده، آیات را در متن و ترجمه را در پاورقی قرار دادیم. ترجمه آیات عمدتاً برگرفته از ترجمه مرحوم الهی قمشه ای است، مگر در چند مورد که به تناسب متن در آن تغییری صورت گرفت.

۴. یکی از مشکلات متن عربی کتاب، عدم ذکر مراجع روایات و نشانی آیات است. برای کتابی که مشحون از آیات و روایات مختلفه است، این جهت فی الواقع نوعی نقص است. مترجم بعد از اتمام ترجمه به فکر جبران این نقیصه بآید. در مورد آیات، با وجود معجم های قرآنی مختلف این مشکل مرتفع بود و لذا کار به سرعت انجام گرفت.

اما یافتن مراجع روایات، با توجه به کثرتشان، وقت و صبر بیشتری طلب می کرد. سبک مرحوم علامه در ذکر روایات این است که فقط به ذکر نام کتابی که روایت مورد نظر از آن اخذ شده، بسنده می کنند، مثلاً و فی تفسیر القمّی و فی العلل ... و هکذا. در بسیاری از موارد به قرائن آیات مورد بحث، حدس به توفیق مشفوع می شد

و مشکل حل می‌گشت. اما در مواردی هم حدیث بسیار دیر یاب بود. گاه شده است که مترجم برای یافتن روایتی، کل تفسیر قمی را چندین بار تورق کرده است و همین‌طور علل الشرایع شیخ صدوق یا محاسن برقی را. در مواردی هم در نهایت روایت را در مآخذ ذکر شده نیافتیم و به ذکر نشانی آن در کتاب‌های دیگر روایی اکتفا کردیم. فی المجموع گمان می‌رود که این زحمات به هدر نرفته و آن کمبود یاد شده تا حدود

زیادی مرتفع نشده است. ۵. از شکالات دیگر متن عربی کتاب، فقدان عناوین مناسب است. به جز چند سرفصل کلی، تقریباً هیچ عنوان دیگری در متن کتاب مذکور نبود. در حالی که مطالب مورد بحث نسبتاً مبسوط، و نکات پراکنده در آن بسیار به چشم می‌خورد. لذا مترجم به تناسب، عناوینی را برای سن برگزیده است، تا هم یک‌دستی ممل کتاب برطرف شود و هم مطالب آن سریع‌تر قابل دسترسی باشد.

۶. ترجمه نیمی از رساله سوم (چندین سال قبل، توسط این جانب صورت گرفته بود که در یادنامه شهید مرتضی مطهری رحمته الله با عنوان «حیات پس از مرگ» به چاپ رسید. دو فصل دیگر آن (فصل ۸ و ۹) نیز توسط فاضل بزرگوار حجة الاسلام آقای سید مهدی نبوی به انجام رسیده بود. ترجمه این جانب به خاطر تعجیلی که از ناحیه دست‌اندرکاران یادنامه اعمال می‌شد، تا حدی نامطلوب بود. به ویژه آن‌که اغلاط بسیار در چاپ آن راه یافته و در چند مورد هم ترجمه ناقص یا نادرست بود. در این چاپ، ترجمه مذکور کلاً بازبینی شد و اصلاحات گسترده‌ای از حیث عبارات در آن صورت گرفت و نواقص آن در حد مقدور برطرف شد و با کسر اجازه از محضر آقای نبوی، در ترجمه ایشان هم به تناسب اصلاحاتی به عمل آمد تا ترجمه تاحدی یک‌دست شود.

۷. مترجم با اذعان به قلت بضاعت خویش، خشود است که در کار ترجمه از هیچ کوششی فروگذار نکرده و آنچه در توان داشته در مطابقت ترجمه با متن و تسهیل فهم

مطالب و یافتن مراجع روایات، اعمال نموده است و این چیزی است که صادقانه می تواند ادعا کند. لذا امیدوار است که خطایی به ترجمه راه نیافته باشد. در عین حال عصمت فقط از آن خدا و بندگان خاصّ اوست «و السهو والنسیان کالطبیعة الثانیة الإنسان». از این جهت از خوانندگان گرامی انتظار می رود که اگر به خطا یا نقصانی در این اثر برخوردند، مترجم را مرهون الطاف خود قرار داده، اصلاحات و پیشنهادات خویش را از ناشر مطرح سازند، تا در صورت لزوم در چاپ های بعدی ملحوظ گردد.

۸. در خاتمه، به خود بخش می دانم از همه کسانی که به نحوی راقم این سطور را در صورت بخشیدن به این اثر باری رسانده اند، تشکر کنم، خصوصاً حضرت آیه الله جوادی آملی که با بزرگواری خاص و پیش بر این جانب منت نهاده و در فهم بعضی مغلفات کتاب، اعانت فرمودند. در عین حال تأکیدی لازم نیست که ساحت ایشان از هرگونه خطای احتمالی این اثر، برافراشته است.

فاضل محترم جناب آقای شیروانی نیز که نام ترجمه را پیشنهاد نموده اند و در پاره ای از تعلیقات هم نکاتی را متذکر شده اند، این جانب مرهون الطاف خویش داشته اند سعیشان مشکور.

از خداوند متعال می خواهیم که اعمال ما را خالصاً لوجهه، گرداند و آنچه در این ایام ساخته ایم، توشه سفری همراه نماید و ذخیره عقبایی عنایت فرماید که «هَبَاءٌ مَسْثُوراً» شدن اعمال سخت بیمناکیم و به چیزی جز شفاعت اولیای کرامش: رحمة و آل او علیهم السلام، امیدی نبسته ایم.

من الله التوفیق وعلیه التکلان

۶۹/۹/۱۵

۱۷ جمادی الاولی ۱۴۱۱

صادق لاریجانی

فهرست تفصیلی

فهرست اجمالی	۵
--------------	---

انسان از آغاز تا انقراض

مقدمه	۹
رسالهٔ انسان قبل از دنیا «اولین رساله از کتاب انسان»	۱۵
فصل ۱: انسان در عوالم سه گانهٔ وجود: ماده، مثال، عقل	۱۵
فصل ۲: اثبات عالم امر	۱۶
تدریجی بودن عالم خلق و دفعی بودن عالم امر	۱۷
متفرع بودن عالم خلق بر عالم امر	۱۷
معنای تدبیر در عالم امر	۱۸
در مراتب امر	۱۹
طهارت و قدس موجودات عالم امر	۲۱
اثبات طهارت و قدس موجودات عالم امر به طریقی دیگر	۲۲
اشارهٔ مجدد به خصوصیات عالم امر	۲۲
روح از عالم امر است	۲۴

۲۶	در اتحاد روح با بدن
۲۷	اولین امتیاز میان روح و ملائکه
۲۷	در بیان سعادت و شقاوت
۲۹	امتیاز دوم میان ملائکه و روح
۳۰	در بیان تعداد ارواح و مراتب آن
۳۱	سیطره روح بر ملائکه
۳۲	وایات از روح پنج گانه
۳۴	امتیاز سوم ملائکه از روح
۳۵	خاتمه: در بعضی از احادیث مربوط به تحقیقات گذشته
۳۵	در گفت و گوی ملائکه در خلافت انسان
۳۶	در بیان اسماء
۳۸	در بیان امر مکتوم
۳۹	در معنای عصیان آدم
۴۰	در کیفیت هبوط
۴۳	در معنای عرض امانت بر انسان
۴۵	رسالة انسان در دنیا «دومین رساله از کتاب انسان»
۴۵	فصل ۱: معانی حقیقی و معنای اعتباری
۴۶	معنای اعتباری از معانی حقیقی گرفته می شود
۴۷	تعریف نظام جزئی و نظام کلی
۴۸	در کیفیت لحوق عوارض به ذات
۴۹	اعتبار باید و وجوب
۵۰	اشاره مختصر به منشأ بعضی اعتبارات دیگر
۵۳	فصل ۲: اشاره اجمالی به هدایت عمومی

۵۳	رجوع انسان به اسفل سافلین: دنیا
۵۵	لهو و لعب بودن حیات دنیوی
۵۶	زینت بودن امور دنیا
۵۷	احتمالی دیگر در معنای آیه
۵۹	کلامی از امیرالمؤمنین (علیه السلام) در نهج البلاغه
۶۳	سأله انسان بعد از موت: «سومین رساله از کتاب انسان»
۶۳	اشاره به موضوع و روش بحث
۶۴	فصل ۱: «الروح» و «الجنس»
۶۵	مرگ انعدام نیست بلکه انتقالی است از دنیایی به دنیای دیگر
۶۸	آنچه با موت منتقل می شود، همانا روح است
۶۹	توفی کننده، خدا یا ملک الموت و یا دستیاران او هستند
۷۲	با موت، حقیقت امر بر انسان آشکار می گردد
۷۴	بشارت سعادت و شقاوت بعد از موت
۷۵	ولایت و بشارت سعادت در دنیا
۷۷	روایات مربوط به موت
۸۰	فصل ۲: برزخ
۸۳	تجسم عمل
۸۸	از «متوسطین» مؤاخذه به عمل نمی آید
۸۹	تجسم ارواح در برزخ
۹۰	دیدار مُردگان با خانواده هاشان
۹۱	مصاحبت شیطان با دوستانش در قبر
۹۳	فصل ۳: نفخ صور
۹۷	کسانی که از حکم نفخ صور، استثنا شده اند

۱۰۲	معنای این که قیامت بعد از دنیا است
۱۰۲	آیاتی که بر احوال قیامت دلالت می کند
۱۰۴	فصل ۴: صفات روز قیامت
۱۰۷	بطلان اسباب در روز قیامت
۱۰۸	برطرف شدن حجاب ها و آشکارگشتن پنهان ها در روز قیامت
۱۱۰	«قیامت محیط است بر دنیا و برزخ
۱۱۲	بهور خلافت سبوحان در آن روز
۱۱۳	برطرف شدن نعمت در روز قیامت
۱۱۵	فصل ۵: برانگیخته شدن انسان برای قضاوت قاطعانه
۱۱۸	سیر ارواح به سوی پروردگار
۱۱۹	فصل ۶: صراط
۱۲۳	فصل ۷: میزان
۱۲۶	فصل ۸: نامه اعمال
۱۲۶	نامه اعمال متضمن خود اعمال و حقایق آنها است
۱۲۹	ضبط آثار و نتایج اعمال
۱۳۰	در یافت سعادت مندانه یا شقاوت مندانه نامه اعمال
۱۳۲	خلاصه کلام در تفسیر «یمین» و «شمال»
۱۳۴	امام حق محیط بر همه است
۱۳۶	استثنای مخلصین از ایتاء کتاب
۱۳۷	فرق بین «کتاب» و «طائر»
۱۳۷	فصل ۹: شهدا در روز رستاخیز
۱۳۸	حقیقت شهادت
۱۳۹	عرضه اعمال بر پیامبر و اولیای خاص

۱۴۱	گروه‌های مختلف شهدا، انبیا و صالحین شاهدند
۱۴۲	رسول الله ﷺ شاهد شاهدان است
۱۴۶	گروه دیگر از شهدا: ملائکه
۱۴۷	اعضا و جوارح انسان شاهدند
۱۴۹	کمالات مربوط به وسائط، عین کمالات حق است
۱۵۰	سریار حیات در همه موجودات
۱۵۱	ذکر راه‌های اثبات و آیات در شهادت اعضا
۱۵۲	شهادت رمازها و مکان‌ها
۱۵۳	برهانی در مورد شهادت شاهدان
۱۵۴	فصل ۱۰: در حساب
۱۵۴	معنای حساب در عالم واقع
۱۵۶	مقایسه‌ای بین حساب و رزق
۱۵۷	در معنای صعوبت و سهولت حساب
۱۶۰	رابطه سؤال و حساب
۱۶۱	در عمومیت سؤال و حساب
۱۶۳	فصل ۱۱: در جزا
۱۶۴	رابطه فعل و جزا
۱۶۵	پاداش مؤمنان و جزای کافران
۱۶۶	حشر انسان با عمل خویش
۱۶۶	فصل ۱۲: در شفاعت
۱۷۱	شفاعت و طهارت ذاتی شافع
۱۷۲	شفاعت و مرضی بودن مشفوع
۱۷۳	بیان حقیقت شفاعت

۱۷۵	ارتباط شفاعت و اذن
۱۷۶	رسول الله ﷺ شافع شافعان
۱۷۷	رسول الله ﷺ و مقام محمود
۱۷۸	شفاعت رسول الله ﷺ در روایات
۱۷۹	در بیان شفاعت کنندگان (شافعین)
۱۷۹	شافع ملائکه
۱۸۰	شفاعت مومنین
۱۸۰	شفاعت قتل امانت و رحم
۱۸۳	شفاعت اسرار صالح
۱۸۳	فصل ۱۳: در اعراف
۱۸۳	در معنای حجاب
۱۸۴	اختلاف سعادت مندان و شقاوت
۱۸۶	اصحاب اعراف بر بهشت و دوزخ مسلط
۱۸۷	اشاره به اصحاب اعراف در بعضی آیات دیگر
۱۸۹	روایات مربوط به اعراف
۱۹۱	اشاره به استفاده موقف اعراف از برهان
۱۹۲	فصل ۱۴: در بهشت
۱۹۲	رابطه بین زمین و بهشت
۱۹۳	زدودن هرگونه کدورت از بهشتیان
۱۹۳	نفی هرگونه خوف و حزن از بهشتیان
۱۹۶	مقامی والا تر برای بهشتیان
۱۹۸	نکته ای دیگر در آیه شریفه
۱۹۸	نکاتی ارزش مند پیرامون رحمت الهی

۱۹۹	فصل ۱۵: در دوزخ
۲۰۰	نکته‌ای در رحمت و اسعه
۲۰۱	ارتباط دوزخ و حیات دنیوی
۲۰۳	فصل ۱۶: در عمومیت معاد
۲۰۴	حشر حیوانات و موجودات زنده
۲۰۶	حیات مسعور رستاخیز موجودات غیرذی‌روح
۲۰۷	ملازمه بین رستاخیز و حیات و علم
۲۰۸	اشاره به رستاخیز موجوداتی که ورای آسمان‌ها زمینند
۲۰۸	رستاخیز محصلون
۲۰۹	خاتمه
۲۱۱	تعلیقات و توضیحات مترجم

روابط اجتماعی در اسلام

۳۴۱	دربارهٔ این کتاب (سیدهادی خسروشاهی)
۳۵۳	چگونه این ترجمه انجام شد؟ (محمدجواد حجتی‌کرمانی)
۳۵۵	مقدمه: اسلام چگونه جامعه می‌سازد؟
۳۵۵	۱. دین فطری و اجتماعی
۳۵۶	۲. جامعه بالاتر از فرد
۳۶۱	۳. زیربنا و مصالح ساختمانی جامعه اسلامی
۳۶۱	۴. استقلال جامعه
۳۶۱	۵. حافظ بنیان جامعه
۳۶۲	۶. پیشرفت مدنیت و ثبوت دین
۳۶۳	۷. تحول و تکامل در کجاست؟

- ۳۶۶ ۸. اسلام نطفهٔ تکامل را در بطن جامعه منعقد می‌کند.
- ۳۷۰ ۹. مقایسه‌ای از جامعه اسلامی و دنیای متمدن.
- ۳۷۷ ۱. روابط اجتماعی در اسلام.
- ۳۸۰ فصل اول: انسان و جامعه‌گرایی.
- ۳۸۲ فصل دوم: انسان و رشد جامعه‌گرایی او.
- ۳۸۶ فصل سوم: جامعه‌گرایی اسلام به جامعه.
- ۳۸۹ فصل چهارم: اسلام بین فرد و جامعه رابطهٔ حقیقی قائل است.
- ۳۹۵ فصل پنجم: آثار روانی اجتماعی اسلام ثابت و قابل اجراست؟
- ۳۹۵ پرسش و پاسخ.
- ۴۱۴ فصل ششم: پایهٔ تکوین و زندگی اجتماعی اسلامی چیست؟
- ۴۱۸ اشکال.
- ۴۱۸ جواب.
- ۴۲۵ فصل هفتم: منطق تعقل و منطق احساس.
- فصل هشتم: این‌که آدمی اجر را از خدا بخواند و از دیگران روی گردان باشد به چه
- ۴۳۱ معناست؟
- ۴۳۴ فصل نهم: معنای «آزادی» در اسلام چیست؟
- ۴۳۹ فصل دهم: راه تحول و تکامل در جامعهٔ اسلامی چیست؟
- ۴۴۲ فصل یازدهم: آیا قانون اسلام می‌تواند سعادت زندگی کنونی را تضمین کند؟
- فصل دوازدهم: پیشوای اسلامی کیست؟ و سیرهٔ او چیست؟
- فصل سیزدهم: حد و مرز مملکت اسلامی کجاست؟
- ۴۵۸ فصل چهاردهم: اسلام در تمام شئون خود، اجتماعی است.
- ۴۷۲ فصل پانزدهم: دین حق، سرانجام در سراسر جهان پیروز خواهد شد.
- ۴۷۷ ۲. جبر و تفویض از نظر قرآن، روایات و فلسفه.

۴۷۹	یادداشت مترجم
۴۸۳	یادآوری
۴۸۴	۱. جبر و تفویض از نظر قرآن
۴۹۰	۲. جبر و تفویض از نظر روایات
۴۹۹	۳. جبر و تفویض از نظر فلسفه
۵۰۰	تقسیم افعال به «اضطراری» و «ارادی»
۵۰۱	تقسیم افعال ارادی به «اختیاری» و «جبری»
۵۰۷	پرسش از استاد
۵۰۷	پاسخ به حد استاد
۵۰۹	۳. معجزه
۵۱۱	معجزه
۵۱۲	معجزه از نظر قرآن
۵۱۳	۱. قرآن قانون «علیت عمومی» را رد می‌کند
۵۱۴	۲. قرآن اثبات «خارق عادت» می‌کند
۵۱۹	۴. تقلید و پیروی از خرافات
۵۲۱	تقلید و پیروی از خرافات
۵۲۱	سخن قرآن
۵۲۹	۵. محکم، متشابه و تأویل در قرآن
۵۳۰	درباره این بحث
۵۳۱	محکم، متشابه و تأویل در قرآن
۵۳۲	سخن قرآن
۵۳۲	معنای لغوی کلمات
۵۳۳	اصطلاح محکم و متشابه در قرآن

۵۳۵	آیات متشابه دلالت بر مراد دارد.....
۵۳۶	چرا بعضی آیات متشابه است؟.....
۵۳۸	پیروی از آیات متشابه.....
۵۳۸	تأویل چیست؟.....
۵۴۱	چند استشهد از قرآن.....
۵۴۷	نایه.....
۵۴۹	آیات.....
۵۶۹	روایات.....
۵۷۴	اعلام.....
۵۸۰	کتاب‌ها.....
۵۸۳	فهرست تفصیلی.....